

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษา "ตัวสาร" ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสาร ถึงแม้ว่าเราจะเน้นเพียงองค์ประกอบเดียวของกระบวนการสื่อสาร แต่องค์ประกอบนี้ก็สามารถนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับสังคมและนำความสนใจของเราไปสู่ความเข้าใจถึงการที่ตัวสารของสื่อมวลชนถูก "อ่าน" หรือ "ถูกถอดรหัส" โดยผู้รับสารได้อย่างไร (คิริชัย คิริกายะและกาญจนา แก้วเทพ, 2531)

ตัวสารที่จะนำมาวิเคราะห์ในงานชิ้นนี้ก็คือละครโทรทัศน์ โดยจะศึกษาถึงกระบวนการสร้างความหมายทางสังคมของตัวละครที่เป็นโสเภณี โดยโยงเข้ากับบริบททางสังคมไทย เพื่อ "ให้ความหมาย" แก่ข้อมูลที่ได้มา ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยชิ้นนี้จะเลือกศึกษาละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศในช่วงเวลาที่นิยม (Primetime) ของโทรทัศน์ไทย ซึ่งก็คือ ช่วงหลังข่าว เวลาประมาณ 21.00-22.00 น. โดยละครที่ถูกนำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นละครเรื่องยาวหลายตอนจบ เหตุที่เลือกช่วงเวลาดังกล่าวเพราะเป็นช่วงของการแพร่ภาพออกอากาศที่ผู้ชมรับชมโทรทัศน์ในปริมาณมากที่สุด (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533) จึงคาดว่าละครจะมีผลกระทบสูง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้ชมนั่งอยู่หน้าจอโทรทัศน์มากที่สุด และเนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการเลือกศึกษาเรื่อง "ภาพของโสเภณีในละคร

โทรทัศน์" ดังนั้น เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกจึงต้องอาศัยบทบาทโสเภณีที่ปรากฏอยู่ในละครเป็นหลัก กล่าวคือ จะเลือกละครทุกเรื่องที่มีตัวละครเป็นโสเภณี ไม่ว่าจะมีความบทบาทมากหรือน้อยเพียงใด จากละคร Primetime ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทั้ง 4 ช่อง คือ ช่อง 3, 5, 7, และ 9 ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม 2535 ซึ่งมีละครทั้งสิ้น 54 เรื่อง ผลปรากฏว่ามีอยู่ 6 เรื่อง ที่ได้นำเสนอชีวิตของโสเภณี ซึ่งถือเป็นประชากรของงานวิจัยในครั้งนี้ อันได้แก่

ช่อง 3 มี 2 เรื่อง คือ ไพร่กอสู้ และทางโค้ง

ช่อง 5 มี 1 เรื่อง คือ กาในฝูงหงส์

ช่อง 7 มี 3 เรื่อง คือ คุณหญิงนอกทำเนียบ อรุณสวัสดิ์ และชีวิตเพื่อนฝูง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ละครโทรทัศน์

สำหรับละครโทรทัศน์ทั้ง 6 เรื่อง จะอัดด้วยเทปบันทึกภาพหรือวีดีโอตั้งแต่จบ

- เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย "ภาพของโสเภณีในละครโทรทัศน์" ครั้งนี้ จะใช้ข้อมูลอื่น ๆ มาประกอบด้วย อาทิเช่น เนื้อเรื่องย่อ บทวิจารณ์ บทความในหนังสือและนิตยสารต่าง ๆ

วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมาย ซึ่งความหมายที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมการสื่อสาร โดยเฉพาะในตัวสาร มิได้แสดงนัยยะตรง ๆ หรือสื่อความหมายพื้นฐานธรรมดา แต่เป็นการสื่อสารที่ให้ความหมายอันมีนัยยะแฝงเร้น หรือความหมายที่ถูกซ่อนไว้ และจำเป็นต้องมีการตีความในอีกระดับหนึ่งโดยอาศัยการเรียนรู้ทางสังคมเข้ามาประกอบ วิธีการเข้าสู่ปัญหาในการศึกษาความหมายนี้ต้องอาศัยแนวคิดที่เรียกว่า สัญวิทยา (Semiology)

สัญวิทยาเป็นการศึกษากระบวนการสร้างความหมาย หรือวิธีการที่จะนำสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาใช้ตีความหมายภายในตัวบท สัญลักษณ์คือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่ควบคู่กันระหว่างแนวคิด (ตัวที่ถูกให้ความหมาย หรือ signified) กับเสียง-ภาพ (ตัวให้ความหมาย หรือ signifier) การศึกษาการนำเสนอภาพของโสเภณีในครั้งนี้จะใช้สัญวิทยาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับตัวละครที่เป็นโสเภณี ว่ามีความหมายว่าอย่างไร ทั้งนี้เมื่อพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ของละครพบว่ามี 7 ประการ ดังนี้

1. โครงเรื่อง หมายถึง การลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในละครอย่างมีเหตุผลและจุดหมายปลายทาง เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้ว่า มีอะไรเกิดขึ้นในละครเรื่องนั้น คือมีใครทำอะไรด้วยจุดมุ่งหมายอย่างไร ภายใต้สภาพแวดล้อมเช่นไร มีอุปสรรคขัดข้องอย่างไร สามารถแก้ไขปัญหาหรือตัดสินใจอย่างไร และผลสุดท้ายคืออะไร

2. ตัวละครและการวางลักษณะนิสัยตัวละคร ลักษณะตัวละครอาจเห็นได้จาก

1) รูปร่างลักษณะ ซึ่งจะให้ความรู้สึกต่อคนดูโดยทันที

- 2) คำพูด การพูดของคนเราเป็นการแสดงลักษณะนิสัย ความคิด
จิตใจของเขา
- 3) อากา^ร อากา^รที่แสดงออกมาย่อมบอกถึงความรู้สึกภายใน
- 4) การที่ตัวละครอื่นพูดถึง เขาและท่าทางที่ปฏิบัติต่อเขา

3. ความคิด (แก่นของเรื่อง) คือ ข้อเสนอที่ผู้เขียนพิสูจน์ได้ว่าเป็น
จริง จากเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในละคร กล่าวคือ หลังจากที่ได้ชมละคร
เรื่องนั้นไปแล้ว ผู้ชมจะได้รับแง่คิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร
กับผู้ชม

4. การใช้ภาษา หมายถึง ศิลปะของการถ่ายทอดเรื่องราวและความคิด
ของผู้ประพันธ์ออกมาทางคำพูด หรือบทสนทนาของตัวละคร

5. เพลง ในแง่ของละคร ภาษาและความเงิบในระหว่างคำพูดก็ถือเป็น
"เพลง" ซึ่งสามารถสร้างบรรยากาศหรืออารมณ์ให้กับละครได้เช่นเดียวกับ
เพลงที่เป็น "เพลง" จริง ๆ

6. ภาพ ความหมายของละครจะเกิดขึ้นมิได้หากมีแต่คำพูดเพียงอย่าง
เดียว แต่จะต้องอาศัยการแสดงละคร ใบหน้า ท่าทาง การเคลื่อนไหวและทุกสิ่ง
ที่ปรากฏอยู่ในละครอันจะมีส่วนช่วยในการสื่อความหมายบางอย่าง

7. การเดินเรื่อง คือ กลวิธีในการเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่
เกิดขึ้นในละคร

ปัจจุบันมีการนำเอา "เพลงและภาพ" มารวมกันแล้วเรียกว่า "ภาพ
และเสียง" โดยหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการแสดง ซึ่งปรากฏต่อ

สายตาและโสตประสาทของผู้ชม ในการศึกษากระบวนการสร้างความหมายทางสังคมของละครโทรทัศน์ที่มีต่อโศภณีในครั้งนี้ จะวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 6 ประการดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะให้ความสำคัญกับ "ภาพและเสียง" ที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอตัวละครที่เป็นโศภณี ทั้งนี้เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัว (มาณวิภา ตันติสุกฤต, 2528) ดังนั้น ในการตีความจึงต้องพิจารณาการใช้ภาพและเสียงควบคู่กันไป

องค์ประกอบที่สำคัญซึ่งจะช่วยให้ภาพสามารถสื่อความหมายได้ มี 3 ประการ คือ

1. ตัวละครและการแสดงของตัวละคร ภาพของตัวละครไม่ว่าจะเป็น การแต่งกาย การท่ามม หรือแต่งหน้า รวมไปถึงบทบาทการแสดง จะสะท้อนบุคลิก ลักษณะของตัวละครนั้น ๆ
2. ฉากและเครื่องประดับฉาก สภาพและฐานะของตัวละครสามารถ เห็นได้จากที่อยู่อาศัยหรือสภาพแวดล้อม ซึ่งจะช่วยสื่ออารมณ์และความรู้สึก และ ความเป็นตัวละครนั้นได้เป็นอย่างดี
3. การใช้กล้องและแสง เนื่องจากเราจะได้เห็นภาพที่ปรากฏบนจอ โทรทัศน์เฉพาะส่วนที่กล้องถ่ายเท่านั้น มุมกล้องที่ต่างกันย่อมให้ความรู้สึกที่ไม่ เหมือนกัน เช่นเดียวกับแสง มิใช่จัดเพียงเพื่อให้ถ่ายได้เท่านั้น แต่ยังช่วยสื่อบุคลิก ลักษณะ อารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครด้วย

สำหรับเสียง ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สื่อความหมายเท่านั้น แต่ยังมีบทบาท ในการส่งเสริมเนื้อหา อารมณ์ ความรู้สึก โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. บทสนทนา อากักรต่าง ๆ ของการพูด อันได้แก่ ภาษา สีลาการพูด ลักษณะเสียง สำนวน น้ำเสียง ความเร็วช้าในการพูด และอากักรต่าง ๆ ที่แสดงออกมาในขณะที่พูดนั้นแสดงให้เห็นลักษณะทุกอย่างในตัวคนพูดได้

2. เสียงประกอบ เป็นเสียงที่นำมาใช้ประกอบเรื่องราวในละคร ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสมจริงสมจัง น่าเชื่อถือให้กับภาพที่ปรากฏมากยิ่งขึ้น

3. เสียงดนตรี จะช่วยสนับสนุนเรื่องราว โน้มน้าวอารมณ์ผู้ชมให้คล้อยตามไปกับเรื่องในละคร โดยท่วงทำนอง ความละเอียดอ่อน ตลอดจนชนิดของเครื่องดนตรีจะเป็นตัวสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดขึ้นมาได้

ในการวิเคราะห์และตีความภาพของโศภณีในละครโทรทัศน์ครั้งนี้ จะใช้เกณฑ์การพิจารณาการสร้างความหมาย ซึ่งได้จากแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของละคร และแนวคิดเรื่องความสำคัญของภาพและเสียงประกอบกันดังนี้

1. โครงเรื่อง หมายถึง ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยจะให้ความสำคัญกับการกระทำของตัวละครที่เป็นโศภณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของ

1.1 กระบวนการเข้าสู่อาชีพโศภณี แบ่งเป็น

- สาเหตุของการเข้าสู่อาชีพโศภณี
- วิธีการเข้าสู่อาชีพ
- วิธีการประกอบอาชีพ

1.2 กระบวนการค้าประเวณี

1.3 สภาพชีวิตของโศภณี

2. ภาพของตัวละคร โดยพิจารณาว่ามีการนำเสนอภาพของโศภณีอย่างไร ดังต่อไปนี้

2.1 ลักษณะทั่วไป

2.2 บุคลิกลักษณะ นิสัย และสภาพจิตใจ

2.3 การมองตัวละคร

2.4 บทบาทและความสำคัญของตัวละคร

3. ความหมาย ในที่นี้หมายถึง แง่คิดที่เกี่ยวกับโศกนาฏกรรมที่ถูกถ่ายทอดในละคร โดยพิจารณาจากทุกส่วนดังกล่าวข้างต้นประกอบกัน

เนื่องจากโศกนาฏกรรมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางวัฒนธรรม การศึกษากระบวนการสร้างความหมายทางสังคมในเรื่องของโศกนาฏกรรมในครั้งนี้ นอกจากจะอาศัยแนวทางดังกล่าวข้างต้นในการตีความแล้ว จะพิจารณาเรื่องนี้ในฐานะที่เป็นปัญหาสังคมโดยจะมองทั้ง "กระบวนการ" ซึ่งมีบุคคลและปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ และเข้าถึงความหมายของสิ่งที่ถูกถ่ายทอดมาในละครโทรทัศน์ได้อย่างลึกซึ้ง

การนำเสนอข้อมูล

ผลการศึกษา "ภาพของโศกนาฏกรรมในละครโทรทัศน์" ครั้งนี้ จะนำเสนอโดยการบรรยายสิ่งที่วิเคราะห์ และตีความได้จากการนำเสนอของละคร พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ทั้งนี้จะกล่าวถึงละครแต่ละเรื่องโดยเรียงลำดับหัวข้อต่าง ๆ ตามเกณฑ์การพิจารณาการถ่ายทอดความหมาย 3 ประการ ดังได้กล่าวไว้ในข้างต้น

